

Сучасні проблеми екологічної психології: соціальні та особистісні ресурси створення благополучного локального середовища: матеріали XVI Міжнародної науково-практичної конференції (15 травня 2020 року, он-лайн) / за ред. Ю.М. Швалба. – Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2020. – 141 с. С.120-123.

http://ecopsy.com.ua/data/conf_2020/tezi_ecopsy_2020_x.pdf

Тищенко Л.В.,

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри практичної психології

Маріупольського державного університету

Психологія соціальної та життєвої успішності особистості: науково-прикладний аналіз проблематики

Новітня соціальна реальність відкриває особистості простір для здійснення ділової та життєвої активності, створює умови для прояву особистої ініціативи, надає можливості для реалізації власних потенціалів та здібностей. Тенденція розширення соціально-психологічних можливостей індивіда актуалізує феноменологію успіху та успішності як на рівні буденного життя, так і на рівні науково-дослідної проблематики. Але, якщо у повсякденних процесах життя сучасного суспільства термін «успішність» набув тотального розповсюдження та популярності, то в рамках науково-психологічного вивчення проблематики успішності поки що не знайшла свого системного осмислення.

Існуючі на сьогодні дослідження феномену успішності можна умовно поділити на групи або напрямки. *Перша група* психологічних досліджень розглядає окремі його аспекти, а саме: потреба досягнення успіху як одна з трьох набутих потреб особистості (Д. Макклелланд); співвідношення мотивів прагнення до успіху та уникнення невдачі як поведінкових детермінант (Дж. Аткинсон); поведінка, спрямована на успіх як різновид людської діяльності (В. Фридрих, Х. Хекхаузен, А. Хофман).

Друга – пов'язує феномен успішності з певним структурним компонентом психіки: успіх як *ментальна модель*, що відповідає за

формування моделі поведінки особистості і призводить або не призводить її до успіху (Ю.М. Ільїна / Лотоцька); успішність як суб'єктивне *переживання* індивідом процесів, що відбуваються в его житті / переживання досягнення успіху, пов'язане з результативністю власної діяльності та продуктивністю зусиль (Є.П. Белінська, Л.І. Дементій); успішність як *характерологічна особливість* яка показує те, наскільки людина ефективна та результативна у досягненні цілей (О.Є. Поліванова); ідея зв'язку *інтелекту та успіху* (Р. Стернберг).

Третя група досліджень пов'язана зі спробами *типологізувати* форми успіху (В.Г. Тульчинський); *виокремити критерії* для досягнення успішності (Ю.М. Ільїна / (Лотоцька); *вирізнити внутрішні та зовнішні критерії* успіху (В.В. Левченко).

Ще одна умовна група досліджень спрямована на пошуки *витоків успішності у людській природі*: потреба в досягненні успіху як фундаментальна соціальна потреба людини (Ю.М. Орлов), як базова властивість в структурі особистості (Г. Мюррей, Г.В. Турецька, О.Б. Горчакова), як одна з універсальних життєвих цінностей (М. Рокіч, С. Шварц, В. Білскі); твердження про те, що «розвинений інтелект пов'язаний з процесом досягнення життєвої успішності (і навпаки)» (М.Л. Смульсон); життєвий успіх особистості як успішне розв'язання головних життєвих задач, оскільки їх реалізація чи не-реалізація безпосередньо впливає на особистість виконавця, справляючи на неї численні й різноманітні впливи (В.А. Крайчинська).

Самостійною групою досліджень виступає вивчення категорії успішності у зв'язку з *певною сферою діяльності або життя*: навчальна / професійна / фінансова / спортивна успішність; успішність в сфері бізнесу / підприємництва; успішність опанування певних навичок / компетенцій; міжособистісна успішність.

Традиційно, в психологічній науці феномен успішності, прямо або опосередковано, пов'язується з поняттями самореалізації, самоактуалізації,

самоздійснення, самоефективності (А. Бандура), самоідентичності, усвідомлення власного «Я», самооцінки / впевненості у собі, готовності до цілепокладання, психологічного благополуччя (Ю.М. Швалб), особистісної зрілості (О.С. Штепа), осмисленості життя (О.М. Леонтьєв), життєвою та психологічною компетентністю особистості, життєвим досвідом.

Отже, здійснивши попередній аналіз проблеми, ми дійшли висновку, що: 1) феноменологія успішності є багатовимірним та складно структурованим соціально-психологічним явищем, вивчення якого, на наш погляд, потребує системного методологічного підходу; 2) особистісні, соціальні, інтрапсихічні аспекти успішності певної особи доцільно розглядати як похідні її самосвідомості; 3) існують відмінності у категоріях «соціальна успішність» та «життєва успішність», і вони потребують свого визначення; 4) окремого вивчення потребують наявні стійкі семантичні структури уявлень щодо життєвої та соціальної успішності; можна зробити гіпотетичне припущення, яке потребує емпіричної перевірки: уявлення про параметри соціальної успішності є більш мінливими (зміна соціально-економічної ситуації, статусна / гендерна належність, вік, менталітет, тощо) на відміну від сталих загальнолюдських уявлень про життєву успішність; 5) феноменологію успішності доречно розглядати та вивчати в контексті життєдіяльності особистості; 6) стійка особистісна спрямованість індивіда на соціальну або життєву успішність виступає базовим чинником організації власного життєвого простору, який може відрізнитися за своєю структурою, базовими принципами життя, тощо; 7) особливої уваги, на наш погляд, потребує вивчення множинних чинників виникнення особистої спрямованості на соціальну або життєву успішність.

Ці та інші аспекти феноменології соціальної та життєвої успішності особистості є предметом наших поточних та подальших досліджень з результатами яких ми із задоволенням поділимося з науковою спільнотою.

Список джерел:

Дементий, Л.И. (2012). Ответственность как детерминанта социальных представлений об успехе и условиях его достижения. Вестник Омского ун-та. Вып. 3. 289–295.

Леонтьев, Д.А. (2011). Подход через позитивные черты личности: от психологического благополучия к добродетелям и силам характера. Личностный потенциал: структура и диагностика. М.: Смысл. 76–91.

Макклелланд, Д. (2007). Мотивация человека. СПб. (Сер. «Мастера психологии»). 672.

Орлов, Ю.М. (1991). Восхождение к индивидуальности: Кн. для учителя. М.: Просвещение. 287.

Смульсон, М.Л. (2010). Готовність до саморозвитку як психологічна умова успішності особистості. Успішність особистості: потенціал та обмеження: тези доповідей Міжнар. наук.- практич. конференції. – К. : Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 228-230.

Льбіна, Ю.М. (2010). Психологічна модель успішності у кризові періоди суспільства. Успішність особистості: потенціал та обмеження. Київ.102-105.

Хекхаузен, Х. (1986). Мотивация и деятельность. Т. 2. 78-145.

Штернберг, Р.Дж. (2000). Интеллект приносящий успех. Мн.: ООО «Поппури». 368.

Швалб, Ю.М., Тищенко, Л.В. (2015). Майбутнє і сьогодні студентів з обмеженими функціональними можливостями: психологічні аспекти. Київ: Основа. 240.

Швалб, Ю.М. (2018). Мотиваційні підстави життєдіяльності особистості. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Психологія. 60–64.

Atkinson, J.W. (1964). An introduction to motivation. Princeton, N.Y.: Van Nostrand. 360.